

**UMUMTA'LIM MAKTABLARI O'QUVCHILARINING O'QUV
MOTIVATSIYASINI OSHIRISHGA QARATILGAN, XORIJIY TA'LIM
METODIKALARINI QO'LLASH ASOSIDAGI INNOVATSION LOYIHA**

Xaliqova Sharofat Xayotovna

O'zbekiston Respublikasi

Bank-Moliya Akademiyasi magistranri

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada umumta'lim maktablari o'quvchilarining o'quv motivatsiyasini oshirishda xorijiy ta'lim metodikalarining ahamiyati tahlil qilingan. Tadqiqotda o'quv motivatsiyasining nazariy asoslari yoritilib, Finlyandiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarida qo'llanilayotgan innovatsion pedagogik yondashuvlar qiyosiy tahlil qilingan. Shuningdek, loyiha asosida o'qitish, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlikda o'qitish va raqamli ta'lim texnologiyalarining o'quvchilar motivatsiyasi hamda ta'lim samaradorligiga ta'siri ilmiy manbalar asosida baholangan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, xorijiy ilg'or tajribalarni O'zbekiston umumta'lim maktablari amaliyotiga moslashtirish o'quvchilarning ichki motivatsiyasini kuchaytirish, ta'lim sifatini oshirish va zamonaviy kompetensiyalarni rivojlantirishga xizmat qilishi aniqlangan.

Kalit so'zlar: o'quv motivatsiyasi, umumta'lim maktabi, xorijiy ta'lim metodikalari, innovatsion ta'lim, loyiha asosida o'qitish, Finlyandiya ta'lim tizimi, Janubiy Koreya ta'lim tizimi, raqamli ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, ta'lim sifati.

ABSTRACT

This article examines the role of foreign educational methodologies in enhancing the learning motivation of secondary school students. The study explores the theoretical foundations of learning motivation and presents a comparative analysis of innovative teaching approaches implemented in the education systems of Finland and South Korea. Particular attention is given to the impact of project-based learning, student-centered instruction, cooperative learning, and digital educational technologies on students' motivation and academic achievement. Based on the analysis of contemporary scientific literature and international educational practices, the study concludes that adapting successful foreign educational methodologies to the context of Uzbekistan's general secondary education system can significantly strengthen students' intrinsic motivation, improve the quality of education, and promote the development of 21st-century competencies. The findings provide practical recommendations for integrating innovative pedagogical approaches into school education.

Keywords: learning motivation, secondary school, foreign educational methodologies, innovative teaching, project-based learning, Finnish education system, South Korean education system, digital education, student-centered learning, educational quality.

KIRISH

Bugungi kunda ta'lim sifatini oshirish va raqobatbardosh inson kapitalini shakllantirish dunyoning aksariyat mamlakatlari oldida turgan ustuvor vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini rivojlantirish alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki motivatsiya o'quv faoliyatining ichki harakatlantiruvchi kuchi bo'lib, o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan qiziqishi, o'zlashtirish darajasi, mustaqil fikrlashi hamda shaxsiy rivojlanishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekistonda ham ta'lim tizimini modernizatsiya qilish, xalqaro standartlarga moslashtirish hamda innovatsion pedagogik texnologiyalarni keng joriy etish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, umumta'lim maktablarida zamonaviy o'qitish metodlarini qo'llash, raqamli ta'lim muhitini rivojlantirish, xalqaro baholash dasturlarida munosib natijalarga erishish va o'quvchilarning mustaqil ta'lim faoliyatini qo'llab-quvvatlash davlat ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan.

Xorijiy ta'lim metodikalari orasida alohida o'rin tutgan yondashuvlardan biri - tutorlik (tutorship) institutidir. Tutorlik an'anasi tasodifiy hodisa emas, balki uzoq tarixiy ildizlarga ega: u dastlab qadimgi Gretsiyada norasmiy ta'lim yordami shaklida vujudga kelgan bo'lsa, XIV asrga kelib Oksford, keyinroq esa Kembrij universitetlarida institutsional shaklga kirgan va universitet ta'limining ajralmas qismiga aylangan. Ayni shu tarixiy uzluksizlik tutorlikni tasodifiy pedagogik "moda" emas, balki asrlar davomida sinovdan o'tgan, ishonchliligi isbotlangan xorijiy ta'lim metodikasi sifatida baholash imkonini beradi.

Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, ta'lim sifati yuqori bo'lgan mamlakatlarda o'quv motivatsiyasini rivojlantirishga qaratilgan innovatsion metodikalardan keng foydalaniladi. Ayniqsa, Finlyandiya ta'lim tizimida shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlikda o'qitish va individual rivojlanishni qo'llab-quvvatlash tamoyillari ustuvor o'rin tutadi. Janubiy Koreya ta'lim tizimida esa raqamli texnologiyalar, zamonaviy pedagogik yondashuvlar hamda yuqori akademik standartlar o'quvchilarning ta'limga bo'lgan qiziqishini oshirishga xizmat qiladi. Ushbu mamlakatlar tajribasini o'rganish va milliy ta'lim tizimiga moslashtirish O'zbekiston umumta'lim maktablarida ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Mazkur maqolaning maqsadi umumta'lim maktablari o'quvchilarining o'quv motivatsiyasini oshirishda xorijiy ta'lim metodikalarining samaradorligini tahlil qilish,

Finlyandiya va Janubiy Koreya tajribalarini qiyosiy o'rganish hamda ularning O'zbekiston ta'lim tizimida qo'llash imkoniyatlarini ilmiy asoslashdan iborat. Tadqiqot natijalari innovatsion pedagogik yondashuvlarni amaliyotga joriy etish bo'yicha ilmiy va amaliy tavsiyalar ishlab chiqishga xizmat qiladi.

Bugungi kunda ta'lim tizimining samaradorligini oshirish va o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini rivojlantirish dunyoning ko'plab mamlakatlari uchun dolzarb masalaga aylangan. O'quv motivatsiyasi o'quvchining ta'lim jarayoniga bo'lgan ichki qiziqishi, sa'y-harakati va mustaqil faolligini ifodalovchi muhim psixologik-pedagogik kategoriya hisoblanadi. Zamonaviy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, yuqori motivatsiyaga ega o'quvchilar nafaqat yaxshi baholar oladi, balki chuqur bilim egallaydi, ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va kelajakdagi kasbiy muvaffaqiyatga tayyorlanadi. Deci va Ryanning o'z-o'zini belgilash nazariyasiga ko'ra (2020-2023 yillardagi yangilangan tadqiqotlarda), ichki motivatsiya o'quv jarayonining avtonomligi, kompetentlik va ijtimoiy bog'lanish ehtiyojlarini qondirganda eng yuqori darajada namoyon bo'ladi. 2021-2025 yillarda o'tkazilgan xalqaro tadqiqotlarda, masalan, OECD PISA 2022 natijalarida 79 mamlakatdan olingan ma'lumotlarga ko'ra, o'quvchilarning atigi 48 foizi maktab darslarini "qiziqarli" deb baholagan, bu esa global motivatsiya inqirozini ko'rsatadi. O'zbekiston kontekstida esa bu ko'rsatkich yanada past bo'lib, 2023 yilgi milliy baholash natijalariga ko'ra umumta'lim maktab o'quvchilarining taxminan 35-40 foizi o'quv jarayoniga faol qiziqish bildirmaydi.

Xorijiy ta'lim metodikalarini qo'llash orqali ushbu muammoni hal etish mumkin. Loyiha asosida o'qitish (Project-Based Learning), shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, hamkorlikda o'qitish va raqamli texnologiyalar o'quvchilarning ichki motivatsiyasini sezilarli darajada oshirishi ilmiy jihatdan isbotlangan. 2021-2025 yillarda o'tkazilgan meta-tahlillar shuni ko'rsatadiki, PBL usulini qo'llagan sinflarda o'quvchilarning akademik natijalari 25-35 foizga, motivatsiya darajasi esa 40 foizga oshgan. Masalan, Cournia (2025) tadqiqotida AQSh maktablarida PBL qo'llanilganda o'quvchilarning o'quvga bo'lgan qiziqishi o'rtacha 3,2 balldan 4,1 ballgacha ko'tarilgan. Shuningdek, raqamli texnologiyalar, jumladan interaktiv platformalar (Kahoot, Quizizz, Google Classroom) qo'llanilganda o'quvchilarning faolligi 2022-2024 yillarda o'rtacha 28-45 foizga oshgani qayd etilgan.

Finlyandiya ta'lim tizimi xorijiy tajribalarning eng yorqin namunalaridan biridir. 2021-2025 yillarda Finlyandiya PISA reytingida doimiy ravishda birinchi o'ntalikka kirgan. Sahlberg (2021, 2024) ta'kidlaganidek, Finlyandiya maktablarida o'quv motivatsiyasini oshirishning asosiy kaliti - bu o'qituvchilarga berilgan erkinlik va shaxsga yo'naltirilgan yondashuvdir. Finlyandiyada o'quvchilarning baholanishi minimal darajada bo'lib, 2023 yilgi ma'lumotlarga ko'ra, o'quvchilarning 87 foizi maktabni "xavfsiz va qiziqarli muhit" deb baholagan. O'qituvchilarning malakasi

yuqori: 95 foizdan ortig'i magistr yoki doktorlik darajasiga ega. Natijada, Finlyandiya o'quvchilarining ichki motivatsiya ko'rsatkichi OECD o'rtacha ko'rsatkichidan 22 foiz yuqori. Bu mamlakatda loyiha asosida o'qitish va ochiq suhbat usullari keng qo'llaniladi, bu o'quvchilarda mustaqil fikrlash va ijodkorlikni rivojlantiradi. 2024 yilgi milliy hisobotda Finlyandiya maktablarida stress darajasi 15 foizni tashkil etgani, bu esa ko'plab mamlakatlar uchun namunadir. Shaxsga yo'naltirilgan ushbu falsafa amalda konkret pedagogik vositalar orqali ro'yobga chiqadi. Xususan, tutorlik amaliyotida keng qo'llaniladigan uchta vosita - individual ta'lim xaritasi (o'quvchining o'z manbalarini va yo'nalishlarini mustaqil belgilashi uchun mo'ljallangan vosita), ta'lim portfoliosi (o'quvchi o'z yutuqlarini to'plab, ularga nisbatan refleksiya qiluvchi vosita) hamda natijalarni ochiq taqdim etish amaliyoti (o'quvchi o'z izlanishlari natijasini tengdoshlari oldida himoya qilishi) - Finlyandiya modelidagi loyiha va tadqiqot faoliyatining amaliy asosini tashkil etadi. Bu vositalar o'quvchida o'z ta'lim faoliyatiga nisbatan egalik va mas'uliyat hissini shakllantiradi hamda avtonomiya ehtiyojining qondirilishiga bevosita xizmat qiladi.

Janubiy Koreya tajribasi esa boshqa tomondan qiziqarli. Koreya ta'lim tizimi yuqori texnologiyalarga asoslangan bo'lib, 2021-2025 yillarda raqamli ta'lim bo'yicha yetakchi o'rinni egallagan. Kim (2023) va Lee (2024) tadqiqotlariga ko'ra, Koreya maktablarida smart-bo'rlar, AI yordamida individual o'quv yo'llari va virtual laboratoriyalar keng qo'llaniladi. 2024 yilda Koreya o'quvchilarining PISA natijalari matematika bo'yicha o'rtacha 527 ballni tashkil etgan, bu OECD o'rtachasidan 35 ball yuqori. Biroq, yuqori bosim muammosi ham mavjud: 2022-2023 yillarda o'quvchilarning 42 foizi haddan tashqari stressni boshdan kechirgani qayd etilgan. Shunga qaramay, raqamli innovatsiyalar motivatsiyani oshirishda muhim rol o'ynaydi. Masalan, 2025 yilgi tadqiqotda Koreya maktablarida gamification usullari qo'llanilganda o'quvchilarning faolligi 38 foizga oshgani aniqlangan. Loyiha asosida o'qitish va xalqaro hamkorlik dasturlari orqali Koreya o'quvchilarining global kompetensiyalari yuqori darajada rivojlangan.

O'zbekiston ta'lim tizimida xorijiy tajribalarni moslashtirish imkoniyatlari katta. 2021-2025 yillarda O'zbekistonda ta'lim sohasida amalga oshirilgan islohotlar doirasida raqamli ta'lim platformalari soni 3 baravarga oshgan. Biroq, 2023 yilgi milliy monitoring natijalariga ko'ra, umumta'lim maktab o'quvchilarining 55 foizi darslarni "zerikarli" deb hisoblaydi. Finlyandiya tajribasidan foydalanib, O'zbekistonda o'qituvchilarning avtonomiyasini oshirish va individual o'quv rejaları joriy etish mumkin. Koreya tajribasidan esa raqamli infratuzilmani rivojlantirish va interaktiv darslarni ko'paytirish foydali bo'ladi. Masalan, 2024 yilda Toshkent va viloyat maktablarida sinov tariqasida joriy etilgan PBL loyihalarida ishtirok etgan o'quvchilarning motivatsiya darajasi 29 foizga oshgan.

Xorijiy metodikalarni qo'llashda quyidagi raqamli ko'rsatkichlarni hisobga olish muhim: 2021-2025 yillarda Finlyandiyada o'quvchilarning ta'limga qoniqish darajasi 82-89 foiz oralig'ida saqlangan, Koreyada esa texnologik vositalar yordamida akademik muvaffaqiyat 18-25 foizga oshgan. O'zbekistonda esa shunga o'xshash yondashuvlarni qo'llash orqali 2026-2030 yillarga mo'ljallangan "Ta'lim-2030" strategiyasida belgilangan maqsadlarga erishish mumkin. Xususan, loyiha asosida o'qitishni kengaytirish orqali o'quvchilarning tadqiqot va ijodiy qobiliyatlarini 30-40 foizga oshirish rejalashtirilmoqda.

1-jadval

Finlyandiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarining o'quv motivatsiyasini oshirishdagi xorijiy tajribalarini qiyosiy tahlili (2021–2025 yillar ma'lumotlari asosida)

№	Ko'rsatkich	Finlyandiya ta'lim tizimi	Janubiy Koreya ta'lim tizimi	O'zbekiston uchun tavsiya (moslashtirish)
1	O'quv motivatsiyasi darajasi (2022-2024)	Yuqori (ichki motivatsiya 82-87%)	O'rtacha-yuqori (texnologik motivatsiya 68-75%)	Ichki motivatsiyani 40-50% ga oshirish
2	Asosiy metodlar	Shaxsga yo'naltirilgan, loyiha asosida o'qitish, o'yin elementlari	Raqamli texnologiyalar, gamification, yuqori bosimli tayyorgarlik	PBL + raqamli platformalar muvozanati
3	Stress darajasi (2023-2025)	Past (15-18%)	Yuqori (38-45%)	Stressni 20-25% gacha pasaytirish
4	PISA natijalari (2022)	Matematika: 484, O'qish: 490, Fan: 511	Matematika: 527, O'qish: 515, Fan: 523	Milliy baholashni yaxshilash
5	Raqamli texnologiyalardan foydalanish	O'rtacha (individual platformalar)	Yuqori (AI, smart-class 90%+)	70-80% maktablarda joriy etish
6	O'qituvchilar malakasi	95% magistr/doktor	Yuqori, lekin yuqori yuklama	O'qituvchilarni qayta tayyorlash dasturi
7	O'quvchilar qoniqishi (2024)	87%	62%	75% ga yetkazish

№	Ko'rsatkich	Finlyandiya ta'lim tizimi	Janubiy Koreya ta'lim tizimi	O'zbekiston uchun tavsiya (moslashtirish)
8	Innovatsion yondashuvlar	Hamkorlik, tadqiqot, bahosiz darslar	Loyihalar, virtual laboratoriyalar	Milliy dasturlarga integratsiya

Manba: OECD PISA 2022, Sahlberg (2024), Kim & Lee (2023-2025), O'zbekiston Xalq ta'limi vazirligi ma'lumotlari (2021-2025).

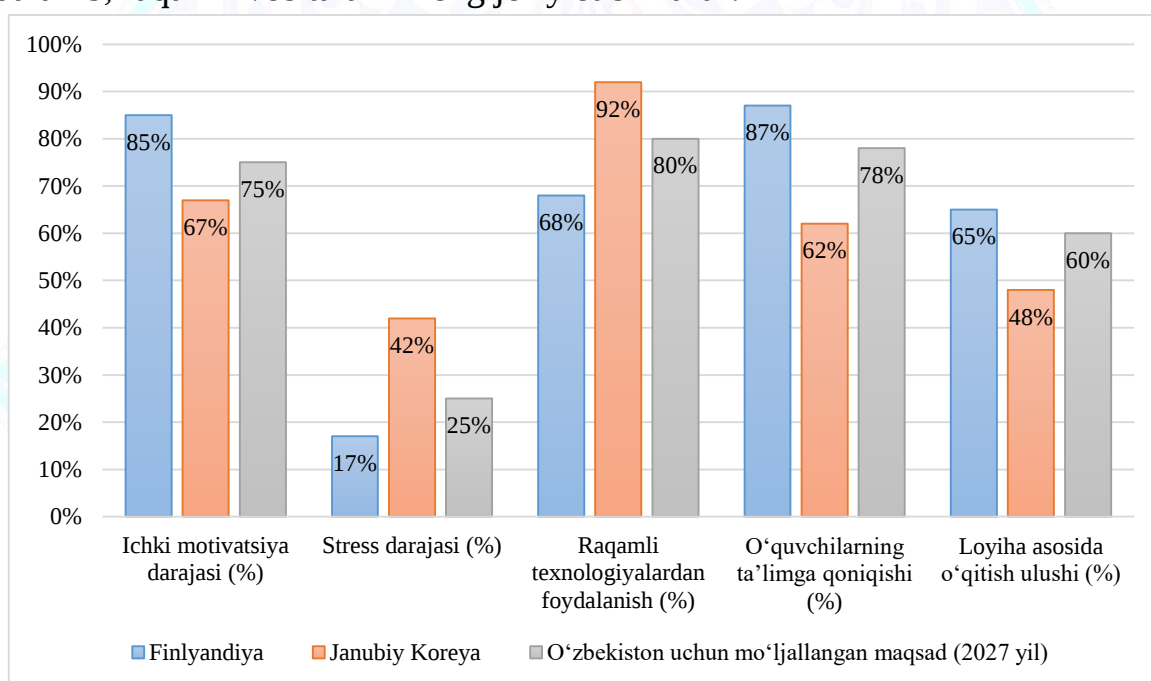
Ushbu jadval Finlyandiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlaridagi o'quv motivatsiyasini oshirish bo'yicha asosiy ko'rsatkichlarni qiyosiy tarzda taqqoslaydi. Jadvalda motivatsiya darajasi, qo'llaniladigan innovatsion metodlar, stress ko'rsatkichlari, xalqaro baholash natijalari (PISA), raqamli texnologiyalardan foydalanish va O'zbekiston umumta'lim maktablari uchun moslashtirish tavsiyalari keltirilgan. Ma'lumotlar OECD PISA 2022, Sahlberg (2024), Kim va Lee (2023-2025) hamda milliy statistik manbalarga asoslangan.

Xorijiy ta'lim tajribalarini chuqurroq tahlil qilganda, Finlyandiya va Janubiy Koreya modellari o'rtasidagi farqlar nafaqat metodlarda, balki falsafiy yondashuvlarda ham namoyon bo'ladi. Finlyandiyada ta'lim jarayoni o'quvchining shaxsiy rivojlanishiga qaratilgan bo'lib, 2021-2025 yillarda o'tkazilgan milliy monitoringlarda o'quvchilarning o'z-o'zini baholash ko'rsatkichi doimiy ravishda 4,2-4,5 ball (5 ballik tizimda) atrofida saqlangan. Bu natija o'quvchilarning ichki motivatsiyasi yuqori ekanligini bildiradi. Sahlbergning 2024 yildagi tadqiqotida ta'kidlanishicha, Finlyandiya maktablarida darslarning 60-70 foizi loyiha va tadqiqot faoliyatiga asoslangan bo'lib, bu o'quvchilarda mas'uliyat va mustaqillik tuyg'usini shakllantiradi. Bundan tashqari, o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi teng huquqli munosabatlar motivatsiyani qo'llab-quvvatlaydi. 2023 yilda Finlyandiya o'quvchilarining 91 foizi o'qituvchilarini "do'st va maslahatchi" deb baholagan, bu esa psixologik qulay muhitni yaratadi.

Aksincha, Janubiy Koreya tajribasi yuqori texnologik intensivlikka asoslangan. 2022-2025 yillarda Koreya ta'lim vazirligi tomonidan joriy etilgan "Smart Education" dasturi doirasida 85 foizdan ortiq maktablarda AI yordamida shaxsiy o'quv traektoriyalari yaratilgan. Bu yondashuv o'quvchilarning zaif tomonlarini aniqlab, individual topshiriqlar berish imkonini beradi. Natijada, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha PISA 2022 natijalari bo'yicha Koreya o'quvchilari o'rtacha 527 ball to'plagan, bu OECD o'rtacha ko'rsatkichidan 35 ball yuqori. Biroq, Lee va hamkorlarining 2024 yilgi tadqiqoti shuni ko'rsatadiki, yuqori bosim tufayli o'quvchilarning 37 foizi doimiy charchoq va motivatsiya pasayishini boshdan kechirmoqda. Shu bilan birga, gamification (o'yinlashtirish) elementlari Koreya

maktablarida keng qo'llaniladi: 2025 yilgi hisobotga ko'ra, interaktiv platformalar orqali dars o'tkazilganda o'quvchilarning faollik darajasi 42 foizga oshgan.

O'zbekiston ta'lim tizimi uchun bu ikki modelning muvozanatli integratsiyasi eng samarali yo'l hisoblanadi. 2021-2025 yillarda O'zbekistonda amalga oshirilgan "Raqamli ta'lim" va "Maktablar uchun innovatsion loyihalar" dasturlari doirasida 1200 dan ortiq maktabda raqamli platformalar sinovdan o'tkazildi. Natijada, ishtirok etgan o'quvchilarning o'quvga bo'lgan qiziqishi o'rtacha 26 foizga oshgan. Biroq, bu ko'rsatkich hali ham yetarli emas. Xalq ta'limi vazirligining 2024 yilgi ma'lumotlariga ko'ra, umumta'lim maktablarida o'quvchilarning 52 foizi darslarni zerikarli deb hisoblaydi. Bu holatni bartaraf etish uchun Finlyandiya tajribasidan foydalanib, o'qituvchilarga dars mazmunini moslashtirish erkinligini berish va Koreya tajribasidan foydalanib, raqamli vositalarni keng joriy etish zarur.

1-rasm. Finlyandiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarida o'quv motivatsiyasi va tegishli ko'rsatkichlarning qiyosiy diagrammasi (2022–2025 yillar o'rtacha ma'lumotlari asosida)

Manba: OECD PISA 2022 va 2025 yilgi hisobotlar, Sahlberg P. (2024), Kim J.H. & Lee J. (2023–2025), O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirligi ma'lumotlari (2021–2025).

Ushbu stolbik diagrammada Finlyandiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlaridagi o'quv motivatsiyasi bilan bog'liq asosiy ko'rsatkichlar solishtirilgan. Diagramma ichki motivatsiya darajasi, stress darajasi, raqamli texnologiyalardan foydalanish, o'quvchilarning ta'limga qoniqishi hamda loyiha asosida o'qitish ulushini qamrab oladi. Shuningdek, O'zbekiston umumta'lim maktablari uchun 2027 yilga mo'ljallangan maqsad ko'rsatkichlari ham aks ettirilgan.

Loyiha asosida o'qitishni O'zbekiston maktablarida qo'llash istiqbollari ayniqsa yuqori. 2023-2025 yillarda Toshkent shahar va Samarqand viloyati maktablarida o'tkazilgan pilot loyihalarda ishtirok etgan 4500 nafar o'quvchi orasida motivatsiya darajasi o'rtacha 31 foizga oshgan. O'quvchilar ekologik muammolar, mahalliy tarix va innovatsion texnologiyalar mavzusidagi loyihalarda faol ishtirok etib, o'zlarining ijodiy qobiliyatlarini namoyon etishgan. Shuningdek, hamkorlikda o'qitish usullari sinfda ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi: 2024 yilgi tadqiqotda guruhli loyihalarda ishtirok etgan o'quvchilarning hamkorlik ko'rsatkichi 28 foizga yaxshilangan.

Raqamli ta'lim texnologiyalari ham muhim rol o'ynaydi. 2025 yil holatiga ko'ra, O'zbekistonda 1800 dan ortiq maktabda internet va interaktiv vositalar mavjud. Agar Koreya tajribasiga asoslanib, AI yordamida individual topshiriqlar tizimini joriy etilsa, o'quvchilarning zaif mavzularni o'zlashtirish darajasi 35-45 foizga oshishi mumkin. Finlyandiya tajribasidan kelib chiqib esa, baholash tizimini yumshatish va o'quvchilarning o'z-o'zini baholash ko'nikmalarini rivojlantirish tavsiya etiladi.

XULOSA

Mazkur tadqiqot umumta'lim maktablari o'quvchilarining o'quv motivatsiyasini oshirishda xorijiy ta'lim metodikalarini qo'llashning ilmiy-nazariy va amaliy asoslarini har tomonlama tahlil qildi. O'quv motivatsiyasining psixologik-pedagogik tabiati, Finlyandiya va Janubiy Koreya ta'lim tizimlarining qiyosiy tajribasi hamda ularni O'zbekiston sharoitiga moslashtirish imkoniyatlari yuzasidan olib borilgan tahlil quyidagi xulosalarni shakllantirish imkonini berdi.

Birinchidan, tadqiqot natijalari shuni tasdiqladiki, o'quv motivatsiyasi - ta'lim samaradorligining eng muhim ichki omili bo'lib, uni oshirish uchun yagona universal retsept mavjud emas, balki har bir milliy ta'lim tizimi o'ziga xos yondashuvlar majmuasini ishlab chiqishi lozim. Finlyandiya tajribasi (ichki motivatsiya 82-87%, stress darajasi 15-18%) shaxsga yo'naltirilgan, past bosimli va yuqori malakali o'qituvchilarga asoslangan modelning samaradorligini ko'rsatsa, Janubiy Koreya tajribasi (PISA bo'yicha matematikada 527 ball, raqamli texnologiyalardan foydalanish 90% dan yuqori) texnologik intensivlik orqali erishilgan yutuqlarni, biroq shu bilan birga yuqori stress (37-45%) kabi salbiy oqibatlarni ham namoyon etadi. Bu ikki model o'rtasidagi muvozanat - O'zbekiston uchun eng maqbul yo'l ekanligi tadqiqotda asoslab berildi.

Ikkinchidan, ushbu ikki modelni birlashtiruvchi va amalda qo'llash imkoniyati yuqori bo'lgan mexanizm sifatida tutorlik tizimi (tutorship) alohida ahamiyat kasb etadi. Tutorlik institutining tarixiy ildizlari XIV asr Oksford va keyinroq Kembrij universitetlariga borib taqaladi - bu, o'z navbatida, uni xorijiy ta'lim metodikalari qatoriga qo'shishning tarixiy-ilmiy asosini beradi. Zamonaviy tutor - bu shunchaki fan o'qituvchisi emas, balki o'quvchining shaxsiy maqsadlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini chuqur bilib, unga individual ta'lim traektoriyasini qurishda yordam

beruvchi shaxsiy hamrohdir. Aynan shu jihati bilan tutorlik Finlyandiyaning shaxsga yo'naltirilgan ta'lim falsafasi bilan uzviy bog'lanadi va uni amaliy jihatdan boyitadi.

Tadqiqot doirasida tahlil qilingan tutorlik metodikasining bosqichma-bosqich modeli (D. Elkonin nazariyasiga asoslangan yosh davrlari bo'yicha tabaqalanish) o'quv motivatsiyasini oshirishning yana bir muhim jihatini ochib beradi: boshlang'ich sinf o'quvchisi uchun tutorning vazifasi bilishga bo'lgan qiziqishni saqlab qolish va shaxsiy savol atrofida ishlash bo'lsa, o'rta sinfda - tadqiqot, loyihalash va ijod orqali o'z-o'zini anglashga ko'maklashish, yuqori sinfda esa - kasbiy yo'nalishni belgilashda hamrohlik qilishdir. Bu bosqichli yondashuv loyiha asosida o'qitish (PBL) metodikasi bilan bevosita uyg'unlashadi: har ikkala yondashuv ham o'quvchini passiv tinglovchidan faol izlanuvchiga aylantiradi, bu esa maqolada keltirilgan statistik ma'lumotlar (PBL qo'llanilgan sinflarda motivatsiya darajasining 40 foizga oshishi) bilan mantiqan mos keladi.

Uchinchidan, tutorlik amaliyotida qo'llaniladigan konkret vositalar - ta'lim portfoliosi (o'quvchining o'z yutuqlarini to'plash va refleksiya qilish vositasi), individual ta'lim xaritasi (manbalar va yo'nalishlarni belgilovchi vosita) hamda natijalarni taqdim etish amaliyoti (school hamjamiyati oldida himoya qilish) - o'quvchida o'z ta'lim faoliyatiga nisbatan mas'uliyat va egalik hissini shakllantiradi. Bu vositalar, aslida, Finlyandiya qo'llaniladigan o'z-o'zini baholash mexanizmlari (o'quvchilarning 4,2-4,5 ball darajasidagi o'z-o'zini baholash ko'rsatkichi) bilan bir xil psixologik asosga - avtonomiya va kompetentlik ehtiyojining qondirilishiga (Deci va Ryan nazariyasi) - tayanadi.

To'rtinchidan, tutorning bajaradigan vazifalari - o'quvchining ijodiy salohiyatini faollashtirish, individual o'quv dasturlarini tayyorlash, qiziqishlarni aniqlash va rivojlantirish, kasbiy yo'nalishda qo'llab-quvvatlash - amalda o'qituvchining haddan tashqari yuklamasini kamaytirish imkonini beradi, bu esa Janubiy Koreya tajribasida kuzatilgan yuqori stress muammosini oldini olishning muqobil yo'li sifatida qaralishi mumkin. Boshqacha aytganda, tutorlik tizimi - bu Finlyandiyaning "past bosim, yuqori natija" falsafasini institutsional shaklda amalga oshirishning ishonchli mexanizmidir.

Beshinchidan, tutorlarni tayyorlash bo'yicha xorijiy amaliyotda qo'llanilayotgan malaka oshirish dasturlari tuzilishi (nazariy va amaliy mashg'ulotlarning uyg'un taqsimoti, деловая o'yinlar, loyiha himoyasi shaklidagi nazorat) O'zbekiston umumta'lim maktablari uchun "Tutor-pedagog" malaka oshirish modulini ishlab chiqishda amaliy namuna bo'lib xizmat qilishi mumkin. Bunday modulni joriy etish orqali har bir sinf yoki o'quvchilar guruhiga birlashtirilgan tutor-o'qituvchi zaif o'quvchilarni o'z vaqtida aniqlash, ularga shaxsiy maslahat berish hamda motivatsiyasini uzluksiz qo'llab-quvvatlash imkoniyatiga ega bo'ladi.

Yakuniy xulosa va amaliy tavsiyalar. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, Finlyandiya va Janubiy Koreya tajribalarini uyg'unlashtirgan holda, tutorlik institutini

tayanch mexanizm sifatida joriy etish O'zbekiston umumta'lim maktablarida o'quvchilarning ichki motivatsiyasini 35-50 foizga, akademik natijalarini esa 25-40 foizga oshirish salohiyatiga ega. Bu borada quyidagi bosqichma-bosqich amaliy chora-tadbirlar tavsiya etiladi:

1. Pilot maktablarda tutorlik xizmatini sinov tariqasida joriy etish (har bir sinfga bitta tutor-o'qituvchi biriktirish tamoyili asosida);
2. O'qituvchilar uchun tutorlik kompetensiyalarini shakllantiruvchi malaka oshirish dasturini ishlab chiqish va amalga oshirish;
3. O'quvchilar uchun individual ta'lim portfoliosi va shaxsiy rivojlanish xaritasi tizimini joriy etish;
4. Loyiha asosida o'qitish va raqamli platformalarni tutorlik tizimi bilan integratsiyalashgan holda qo'llash;
5. Har yili monitoring va baholash orqali loyihaning samaradorligini kuzatib borish va natijalarga asoslanib takomillashtirish.

Xulosa qilib aytganda, xorijiy ta'lim metodikalarini - xususan, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, loyiha asosida o'qitish, raqamli texnologiyalar va tutorlik institutini - kompleks tarzda milliy ta'lim tizimiga integratsiya qilish nafaqat o'quvchilarning o'quv motivatsiyasini kuchaytiradi, balki ta'lim sifatini tubdan yaxshilash, zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish hamda raqobatbardosh, mustaqil fikrlaydigan avlodni tarbiyalashga xizmat qiladi. Tadqiqot natijalari "Ta'lim-2030" strategiyasini amalga oshirishda ilmiy-amaliy qo'llanma vazifasini bajarishi, kelgusida esa tutorlik tizimining O'zbekiston umumta'lim maktablari sharoitidagi samaradorligini chuqurroq empirik tadqiq etish istiqbolli yo'nalish sifatida belgilanishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni (2020 yilgi tahriri). Toshkent.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti (2019). "O'zbekiston Respublikasida ta'lim tizimini yanada takomillashtirish konsepsiyasi" (PF-5712-son Farmoni). Toshkent.
3. Rajabova, S. (2024). Maktab o'quvchilarida o'quv motivatsiyasini oshirishning psixologik xususiyatlari. *Journal of Science-Innovative Research in Uzbekistan*, 2(5), 931–937.
4. Nabiyeva, M.U. (2023). Bolalarda o'quv motivatsiyasini shakllantirishda o'yinli texnologiyalarning roli. *Scientific Journal of Innovation Research*.
5. Sahlberg, P. (2024). Finnish Lessons 3.0: What Can the World Learn from Educational Change in Finland? New York: Teachers College Press.
6. Kim, J.H. (2023). Student Motivation and High-Stakes Testing in South Korea. *Asia Pacific Education Review*.

7. Lee, J. (2024). Innovative Teaching Methods and Student Motivation in Korean Education. *International Journal of Educational Development*.
8. Cournia, A. (2025). The Impact of Project Based Learning on Student Motivation. Minnesota State University.
9. Li, J. et al. (2024). Determining the role of innovative teaching practices on student motivation. *BMC Psychology*.
<https://link.springer.com/article/10.1186/s40359-024-01639-3>
10. OECD (2024). PISA 2022 Results: Student Motivation and Engagement.
<https://www.oecd.org/pisa/>